

УДК 342.658:005.5

ПРО МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПРОГНОЗУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Чистоклетов Л.Г., к. ю. н.,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті визначено склад методичного інструментарію прогнозування адміністративно-правових загроз безпеці господарюючих суб'єктів. З'ясовано, що основна роль у розробці прогнозів цих загроз належить експертним оцінкам.

Ключові слова: прогнозування адміністративно-правових загроз, безпека суб'єктів господарювання, адміністративно-деліктологічне прогнозування, екстраполяція, прогностичні факторні математичні моделі, експертні оцінки, мотивація.

В статье определен состав методического инструментария прогнозирования административно-правовых угроз безопасности хозяйствующих субъектов. Выяснено, что основная роль в разработке прогнозов этих угроз принадлежит экспертным оценкам.

Ключевые слова: прогнозирование административно-правовых угроз, безопасность субъектов хозяйствования, административно-деликтологическое прогнозирование, экстраполяция, прогностические факторные математические модели, экспертные оценки, мотивация.

Chystokletov L.G. PREDICTION OF METHODOLOGICAL TOOLS ADMINISTRATIVE AND LEGAL SECURITY THREATS OF BUSINESS ENTITIES

The composition methodological tools prediction administrative and legal security threats businesses. It was found that the main role in the projection of these threats belong expertise.

Key words: forecasting the administrative and legal security threats entities, administrative deliktoltion forecasting, extrapolation, prognostic factor mathematical models, expert evaluation, motivation.

Постановка проблеми. У пострадянській юриспруденції спостерігається неухильне зростання уваги до проблематики юридичного прогнозування. Одним з напрямів останнього є розробка прогнозів адміністративних правопорушень, що є загрозами безпеці суб'єктів господарювання, та негативних наслідків для неї адміністративно-правового регулювання. Цей напрям юридичного прогнозування можна окреслити як прогнозування адміністративно-правових загроз безпеці суб'єктів господарювання¹. Його методологічні аспекти вивчені вкрай недостатньо. Особливо це стосується проблеми, якій присвячена стаття.

Ступінь розробленості проблеми. Наскільки нам відомо, у пострадянській юриспруденції ще не було спроб здійснення наукового аналізу проблеми методичного забезпечення прогнозування адміністративно-правових загроз безпеці суб'єктів господарювання. Разом з тим деякі представники юридичного сектора пострадянського наукового простору досліджували питання, які близькі до тих, що розглядатимуться в цій статті. Зокрема, це В.В. Андріюк, А.С. Гатілова, Е.Є. Гензюк, І.Д. Мотрович, Н.П. Мишляєв, В.П. Нагребельний, В.І. Радченко.

Мета статті – визначити склад методичного інструментарію прогнозування адміністративно-правових загроз безпеці суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Розробка прогнозів адміністративних правопорушень,

що є загрозами безпеці суб'єктів господарювання, – це одна зі сфер адміністративно-деліктологічного прогнозування. У докторській дисертації Е.Є. Гензюка, присвяченій адміністративній деліктології, стверджується, що в плані розробки адміністративно-деліктологічних прогнозів найбільш перспективні екстраполяція², математичне моделювання, під яким цим дослідником фактично розуміється застосування прогностичних факторних математичних моделей, та експертні оцінки [2, с. 269]. При цьому жодному з перелічених вище інструментів розробки прогнозів не надається перевага. Останнє, до речі, суперечить тим поглядам на методичний інструментарій юридичного прогнозування, які знаходимо у двох дисертаційних дослідженнях проблематики юридичного прогнозування [3; 4], вплив котрих на сучасну теорію останнього, як свідчить відповідна література, є доволі відчутним. Цікаво, що ці погляди діаметрально суперечать одне одному. Якщо автор праці [3] вважає, що специфіка об'єкта юридичного прогнозування (зокрема, його складність, досить часто суто якісний характер його параметрів) зумовлює більшу методологічну роль експертних оцінок при дослідженні майбутнього державно-правової дійсності порівняно з екстраполяцією та моделюванням, то в праці [4] використовуваний на час її написання

¹ Існує й дещо інший погляд на суть адміністративно-правових загроз, з якими стикаються суб'єкти господарювання [1, с. 26–27].

² Хоча свою характеристику екстраполяції Е.Є. Гензюк розпочинає вказівкою на те, що «методи екстраполяції <...> лежать в основі будь-якого прогнозу» [2, с. 269], з основної частини цієї характеристики видно, що в сформуваному ним переліку найбільш перспективних методів адміністративно-деліктологічного прогнозування терміном «екстраполяція» позначено екстраполяцію тенденцій.

інструментарій юридичного прогнозування характеризується як архаїчний з посиланням на те, що воно засновується, як правило, на експертних оцінках.

Ми дотримуємося думки, що реаліям практики адміністративно-деліктологічного прогнозування в нашій країні, у тому числі й практики розробки прогнозів адміністративних правопорушень, що є загрозами безпеці суб'єктів господарювання, відповідає погляд на роль у юридичному прогнозуванні експертних оцінок, який обстоюється в праці [3]. Тут не зайвим видається нагадати про те, що свого часу аналогічні реалії стали основою такого висновку російського адміністративіста Н.П. Мишляєва: у практиці розробки прогнозів адміністративної деліктності «необхідно більше спиратися на експертні оцінки й застосування методів соціології» [5].

Що ж до уявлення про експертні оцінки як архаїчний інструмент прогнозування, то для демонстрації його безпідставності наведемо такі слова відомого фахівця із прикладної статистики А.І. Орлова: «Тепер усе ширше застосовуються різні методи експертних оцінок. Вони незамінні <...> при аналізі й прогнозуванні ситуацій з великою кількістю значущих чинників. <...> Проведення експертних досліджень засновано на використанні сучасних методів прикладної математичної статистики, насамперед статистики об'єктів нечислової природи, і сучасної комп'ютерної техніки» [6].

У контексті розгляду питання про інструменти прогнозування адміністративних правопорушень, що є загрозами безпеці суб'єктів господарювання, природно торкнутися можливості прогнозування скоєння адміністративного делікту окремою особою. На думку Е.Є. Гензюка, сьогодні така можливість є суто теоретичною [2, с. 260]. Та водночас цей науковець застерігає, що принципово її не заперечує, наводячи як приклади такі ситуації: а) рецидив адміністративних проступків з боку осіб, які вже притягалися до адміністративної відповідальності; б) скоєння адміністративного правопорушення особою, яка відбула кримінальне покарання й від якої можна очікувати адміністративних проступків (як і злочинів) [2, с. 261]. Тут варто нагадати, що ще в опублікованій 1971 року відомій статті М.Д. Шаргородського «Прогноз і правова наука» зазначено: «Спільними зусиллями юристів, психологів, педагогів і кібернетиків можна розробити систему показників, які, за відсутності знання й точного аналізу всіх дійсних причин злочинності, за зовнішніми ознаками створюють можливість досить вірного прогнозу про поведінку окремої особи, що звільняється з місць позбавлення волі після відбуття терміну покарання або умовно достроково, а також осіб, умовно засуджених. <...> За всіх недоліків і помилок такий прогноз кращий за суто інтуїтивний прогноз, який має місце тепер» [7].

Уважаємо, що в ситуаціях, виділених Е.Є. Гензюком, з метою побудови адміністративно-деліктологічного прогнозу можуть використовуватися моделі процесуальних

теорій мотивації, що дозволяють вимірювати її силу. Щоправда, як констатує І.Д. Мотрович, «для більшості адміністративних правопорушень <...> характерна складність установлення мотиву адміністративно-деліктної поведінки, що призводить до твердження про їх «безмотивність», «немотивованість» [8, с. 83–84]. Та ним запропоновано досить переконливе обґрунтування, що «твердження про «безмотивність», «немотивованість» адміністративного правопорушення принципово невірне» [8, с. 84]. Позиція І.Д. Мотвича в цьому питанні знайшла підтримку в докторській дисертації Н.А. Босхамджиєвої [9, с. 257].

Тепер про питання, які інструменти прогнозування найбільш придатні для прогнозування негативних наслідків адміністративно-правового регулювання для безпеки суб'єктів прогнозування. Уважаємо, що при з'ясуванні цього питання логічно відштовхуватися від методологічних установок і методичних рекомендацій щодо прогнозування розвитку законодавства та ефективності його використання. Такі установки й рекомендації знаходимо, зокрема, в одному з розділів праці [10] та методичній розробці [11].

У праці [10] указується на такі методи прогнозування розвитку законодавства й ефективності його застосування: а) фактографічні, для яких «характерне базування на фактично наявному матеріалі про об'єкт прогнозування» [10, с. 221], на основі якого здійснюються аналіз і оцінка (учасниками робочої групи або експертами) отриманих даних (кількісних, якісних) про об'єкт прогнозування відповідно до прогностичної мети, виявлення «більшості точок» і позитивних практик правового регулювання [10, с. 222]; б) статистичний метод, який передбачає використання сукупності прийомів обробки кількісної інформації про об'єкт прогнозування «за принципом виявлення <...> математичних закономірностей розвитку і математичних взаємозв'язків характеристик з метою отримання прогностичних моделей» [10, с. 222]; в) екстраполяція, використання якої «при прогнозуванні розвитку законодавства й ефективності його застосування дає можливість визначення основного напрямку розвитку об'єкта прогнозування, що має стрижневе значення для побудови прогностичного сценарію» [10, с. 223]; г) метод порівняльного правознавства; д) математичне моделювання, яке передбачає «побудову математичної моделі розвитку об'єкта прогнозування» [10, с. 224] і основою якого «служить статистичний матеріал, що відображає кількісний аспект досліджуваних явищ і процесів» [10, с. 224]; е) метод експертних оцінок; є) вивчення суспільної думки. Слід зазначити, що здійснене в праці [10] розмежування методів прогнозування розвитку законодавства й ефективності його застосування є не цілком вдалим. По-перше, екстраполяція й використання математичної моделі розвитку об'єкта прогнозування, побудованої на статистичних даних, є складовими статистичного методу. По-друге, якщо

екстраполяція здійснюється за допомогою математичного інструментарію, межа між нею й математичним моделюванням є дуже умовною. По-третє, у теорії прогнозування (див., наприклад: [12, с. 405; 13, с. 77–78]) усі методи прогнозування, що базуються на фактичних даних, цілком слушно, на наш погляд, трактують як фактографічні, зараховуючи до кола останніх і статистичний метод, і екстраполяцію, і метод історичної аналогії, різновидом якого є метод порівняльного правознавства.

За сформульованими в методичній розробці [11] рекомендаціями з прогнозування наслідків прийняття (видання) нормативного правового акту розробка прогнозів має здійснюватися за допомогою: а) експертних оцінок, яким цілком слушно, на нашу думку, відводиться основна роль; б) порівняльно-правового дослідження; в) апробації, яка полягає в розгляді проекту акта потенційними суб'єктами реалізації його норм з метою виявлення недоліків і прогалин проекту, аналізі можливих труднощів і колізій, які можуть породити на практиці застосування його положень, а також вироблення рекомендацій щодо усунення цих труднощів та колізій; г) експерименту, за використання якого нормотворчий орган, приймаючи (видаючи) нормативний акт, обмежує його дію в часі, певною територією або колом осіб. Як бачимо, серед інструментів прогнозування, рекомендованих у методичній розробці [11], немає ані екстраполяції тенденцій, ані прогностичних факторних математичних моделей. Узагалі кажучи, це можна зрозуміти, оскільки їх використання в практиці оцінки наслідків прийняття (видання) нормативного правового акту пов'язане з дуже складними проблемами, принаймні сьогодні. Та все ж такі навряд чи є виправданим не відводити їм жодної ролі.

Висновки. У розробці прогнозів адміністративних правопорушень, що є загрозами безпеці суб'єктів господарювання, головну роль має відігравати комплекс засобів прогнозування, який складається із прийомів екстраполяції тенденцій, прогностичних факторних математичних моделей, моделей процесуальних теорій мотивації й методу експертних оцінок, якому в цьому комплексі належить провідна роль. Такою ж є роль методу експертних оцінок серед інструментів прогнозування негативних наслідків адміністративно-правового регулювання для безпеки суб'єктів господарювання. До кола цих ін-

струментів належать також метод порівняльного правознавства; опитування громадської думки, тобто соціологічний метод; апробація; експеримент; екстраполяції тенденцій; прогностичні факторні математичні моделі

ЛІТЕРАТУРА:

1. Банк Р.О. Адміністративно-правові засади забезпечення безпеки підприємницької діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Банк Р.О. – К., 2014. – 230 с.
2. Гензюк Э.Е. Административная деликтология : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Административное право; административный процесс» / Э.Е. Гензюк. – М., 2001. – 324 с.
3. Андріюк В.В. Теоретико-методологічні основи юридичного прогнозування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В.В. Андріюк. – К., 2007. – 315 с.
4. Ломтева В.С. Прогнозирование в правотворчестве и правоприменении : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / В.С. Ломтева. – М., 2006. – 168 с.
5. Мышляев Н.П. Теоретические и прикладные основы административной деликтологии : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право; административный процесс» / Мышляев Н.П. – М., 2004. – 212 с.
6. Орлов А.И. Экспертные оценки / А.И. Орлов // Завод. лаб. – 1996. – Т. 62. – № 1. – С. 54–60.
7. Шаргородский М.Д. Прогноз и правовая наука / М.Д. Шаргородский // Правоведение. – 1971. – № 1. – С. 48–59.
8. Мотрович И.Д. Предупреждение и пресечение органами внутренних дел (полицией) административных правонарушений в сфере общественного порядка, связанных с потреблением алкогольной и спиртосодержащей продукции и появлением в состоянии алкогольного опьянения в общественных местах : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право; административный процесс» / Мотрович И.Д. – Хабаровск, 2014. – 316 с.
9. Босхамджиева Н.А. Административно-правовые основы обеспечения общественной безопасности в Российской Федерации : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.14 «Административное право; административный процесс» / Босхамджиева Н.А. – М., 2013. – 369 с.
10. Горохов Д.Б. Правовой мониторинг: актуальные проблемы теории и практики / [Д.Б. Горохов, В.И. Радченко, Н.Н. Черногор, М.Д. Чеснокова] под. ред. Н.Н. Черногора. – М. : Международный юрид. ин-т, 2010. – 232 с.
11. Методические рекомендации по проведению правового мониторинга нормативных правовых актов и по подготовке Концепций и проектов НПА [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.adilet.gov.kz/ru/node/15896>.
12. Рабочая книга по прогнозированию / под. ред. И.В. Бестужева-Лады и др. – М. : Мысль, 1982. – 430 с.
13. Саркисян С.А. Теория прогнозирования и принятия решений : [учебное пособие] / [С.А. Саркисян, В.И. Каспин, В.А. Лисичкин и др.]; под. ред. С.А. Саркисяна. – М. : Высш. шк., 1977. – 351 с.